

JURNALİSTİKA – ЖУРНАЛИСТИКА

Əlizadə Fatma Abbas qızı⁷²

“HƏYAT” QƏZETİ DÖVRÜNÜN İCTİMAİ DÜŞÜNCƏ SALNAMƏSİDİR

Bir əsrdən artıq tarixi olan Azərbaycan mətbuatı çox təlatümlü, mürəkkəb, ziddiyyətlərlə dolu inkişaf yolu keçmişdir. Bu inkişaf keçidlərində qələbələr də olub, məğlubiyyətlər də, qazanılanlar da, itirənlər də. Əlbəttə ki, nə qədər məğlubiyyət və bu məğlubiyyətin içindən gələn itirənlər olsa da, hər bir məğlubiyyətin daxilində bir örnək olmuş və hər bir məğlubiyyətin daxilindən bir qələbə işığı, bir qələbə nuru sızılmışdır.

“Həyat”da dövrünün qələbə və məğlubiyyət çalarlarının qarışığından doğan bir mətbuat orqanı olmuşdur. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda nəşr olunan ilk anadilli qəzet sayılan “Həyat” siyasi, iqtisadi, ticari və ədəbi türkçə islam qəzetəsi olaraq dövrünün ictimai-mədəni həyatında baş verən hadisələri səhifələrində canlandırmış, “... dünya və həyat bir meydanı-cəngdir” deyərək bu meydanı-cəngdə, yəni döyüş meydanında millətini qələmlə müdafiə etməyi bir vəzifə borcu kimi qarşısına qoymuşdur. “Həyat” üçün “millət”, “dil”, “din”, məfhumları böyük bir fəlsəfi anlam kimi qəbul edilir, millət kimi varlığını möhkəmləndirmək üçün hər şeydən əvvəl geriləməyin səbəblərini aydınlaşdırmağı zəruri hesab edirdi: “Filhəqiqə səbəb nədir ki, bütün ətrak, bütün aləmi-islam bu gün sair əqvami-mutəməd-dinəyə nisbətən bu qədər geri qalmışdır. Bu məsələ barəsində gələcəkdə birərəfanə və biqərəzanə bilaxof sözü aşkar söyləməyi özümüzə borc biləcəyik. Ancaq doğru irareyi-təriq xüsusunda əsla etidali-lisan və etidali əfkardan ayrılmayacağız” (1, № 1, 1905). Yeni, islam dünyasının digər millətlərin fəaliyyəti boyu oxucuların nəzərinə çatdıracağı və bu xüsusda dil və fikir birliyindən ayrılmayacağını qeyd edirdi. Millətinin tərəqqisinə xidməti bir məslək kimi qarşısına qoymuşdu.

Qəzetin məsləkinə görə hər bir millət dili, dini, tarixi, adət-ənənələri, keçmiş haqda bilgi əldə etməlidir və bu fikir “Türklər kimdir və kimlərdən ibarətdir” adlı silsilə məqalədə bir qədər tamamlanır. Araşdırmalar zamanı Əlibəy Hüseynzadə bir məsələni diqqət mərkəzində saxlayır ki, bəzi türk mühərrirləri türklərin kim və kimlərdən ibarət olmaqlarını anlamırlar. Əlbəttə ki, bu millətin dünya sivilizasiyandan geri qalmasına bir işarə idi. Xalqın maariflənməsi sahəsində çalışan mühərrirlər milli varlıqlarından, milli dəyərlərindən xəbərsizdirlərsə, bu mədəni geriliyə bir işarədir və müəllif bunun səbəbini elmin zəif inkişafında görürdü. Əlibəy qeyd edirdi ki, nə keçmişə dönmək, nə də gələcəyə ümid bağlamaq lazımdır. Darülfünlər, yeni universitetlər, məscidlər, cəmiyyətlər mövcud olmalı, alimlər yetişməli, digər məmləkətlərə tədqiqatla məşğul olmaq üçün elm adamları göndərmək lazımdır.

Türklərin kimlərdən ibarət olması məsələsinə gəldikdə isə Əlibəy onların səhvən tatar adlandırılmasını qeyd edirdi. Tatarlar moğol cinsinə mənsub olub, onların bir hissəsini təşkil edirlər və məhz bu səbəbdən moğollara məxsus dil, cins və cöhrələri vardır. Türklərin bir qismi səhvən tatar adlandırılır. Bu da bəzi türklərin xarici görünüşünün moğollara benzəməsindən irəli gəlir. Bəziləri türkləşmiş moğollar və ya moğol qanı ilə qarışmış türklərdir. Tatarların bir qismini Hind-İran tayfalarına, bəzilərinin isə moğollara aid edildiyi göstərilir.

“Madam ki, hər iki cöhrə mövcuddur, o halda elmi-qəvam və elmi bəşər nöqtəyi-nəzirdən hansı çöhrəni ədd etməliyiz? Moğollarımı, yoxsa hind və avropalılara müşabəh olanları (oxşayanları); məsələ qayət müşküldür.... Ola bilər ki, ən qədim zamanlarda dəxi hər iki cöhrə mövcud idi... Lakin cöhrə məsələsinin mücərrəd, özbaşına o qədər əhəmiyyəti yoxdur” (6,213) fikrini ifadə edən Əlibəy Hüseynzadə bəzi türklərin türk ola-ola öz lisanlarını unudub digər dildə danışmalarını və bəzi qeyri-türk qövmdən olanların türkçə təkəllümə edərək bu millətin daxilində qaynayıb qarışdığını nəzərə çatdırırdı.

“Tatar” termini ilə əlaqədar tədqiqatçılar müxtəlif yanlış fikirlər yürütmüşlər. Bəziləri moğol, tunğuz, tibeti, türk və s. eyni şöbədən olaraq tatar adlandırılmış, bəziləri hər iki ifadəni (türk və tatar sözlərini) eyni mənəli kimi qəbul etmişlər və bu yanlışdır, digərləri isə tatar qövmlərini türklərin bir şöbəsi kimi qəbul etmələri idi. Məqalədə görkəmli türk leksikoqrafı Şəmsəddin Samibəyin fikrinə əsasən tatar türk millətinin qövmü olub, moğollara tatar deyilmişdir.

Məqalənin sonunda Əlibəy səhvən tatar adlandırılan türklərin üç şöbəyə bölündüyünü qeyd edir. Sibiryanın geniş səhralarında yüzlərcə müxtəlif adlar altında yaşayan qəbilələr. XIII əsrin birinci yarısında əsası Batıxan tərəfindən qoyulan Qızıl Orda hökuməti daxilində etnik mənşəli xalqlar yaşayırdı: bulqarlar, tatarlar, qıpçaqlar və s. Qızıl Ordanın dili qıpçaq dili və burada yaşayan qəbilələr əsasən qıpçaq nəslindən idi; Rusiya-avropa türkləri. Bunlar ya mənşəcə bulqarlardan, qıpçaqlardan olan türkdilli tayfaldır, ya da türk tayfalarının qıpçaq dilinə daxil olan kumlılardır: Qafqaziyanın qonşu tayfaları tərəfindən səhvən tatar adlandırılan türkləri. Qafqaz silsilə dağlarının cənub tərəfində yaşayan Azərbaycan türkləri və həmin dağların şimal tərəfində sakinləşmiş noğay, bulqar, ləzgilərə qarışan kumik, kabarda və digərləri.

“Həyat” qəzetində yer alan digər aktual mövzu oxucuların diqqətini cəlb etmiş və sonradan ziyalılar arasında dissusiyalı mövzuya çevrilmişdir. Bu, XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda yaşamış dini xadim Axund Əbu Turabın “Həyat” qəzetinin 106-cı nömrəsində verilmiş “Bizə hansı elmlər lazımdır?” ünvanlı məqaləsi idi. Məqalədə deyilirdi: “Hikməti-təbii bilməklə insan olmaq olmaz, hikməti-ilahi ilə kamil olmaq insanı insan edər... Əgər insan dəyanəti-islamiyyəyə alim və arif ola və ülumə cahil (elmə savadsız), əlbəttə insaniyyətə zərər yetirməyəcəkdir. Əgər bir şəxs tamam ömrünü ülumi-riyazi (riyazi elmi) və hikməti-təbii təhsilində sərf edər, müəllimi əvvəl Aristotalis məqamını dərk edər, əlbəttə təriqi-übudyyəyə, həqqa aliyyə, alim və arif olmayacaq və insaniyyət şəhrinə daxil olmayacaqdır”, Göründüyü kimi, Axund Əbu Turab fərdin insani dəyərlərə malik olması üçün dini əsas götürür, elmi isə ikinci dərəcəli amil kimi hesab edir. Əgər belə isə “Peyğəmbər (s) və Əhli_ Beyt(ə) gülüstanından bir dəstə gül” əsərinə müraciət etmək, qeyd olunur ki, “Elm öyrənən şəxs gündüzləri oruc tutan, gecələri isə səhərə kimi ibadətə keçirən şəxs kimidir. İnsanın öyrəndiyi bir elm toplusu Əbu Qubeys dağı qədər qızılı, malı olub onu Allah yolunda əhsan etməsindən daha fəzilətlidir” (2, 74). Təbii ki, nə din elmi inkar edir, nə də elm dini. Fənni elmlər fərdin kamilləşməsinə, formalaşmasına təkan verirsə, dini elmlər insanın mənəvi zənginliyinə, təmizliyinə, saflığına və insan varlığına məxsus olan ən zərif, incə hissələrin, duyğuların

⁷² Bakı Slayyan Universiteti

oyanmasına təsir edir. Həmin fəzilətlərdən digər bir nümunə: “Əgər insanlar elm kəsb etməyin necə böyük dəyərli olduğunu bilsəydilər, onu hətta qanlarını axıtmaqla və tufanlı, dalğalı dənizləri yamaqla belə kəzb edərdilər” (2, 74-75).

Əlbəttə ki, “Həyat” qəzetinin redaktoru olan Əlibəy Hüseynzadə bu yazını qəzetin məsləkinə uyğun gəlmədiyini, lakin bununla belə müəyyən rol oynadığını “Axund Əbu Turab Həzrətləri “Elmi-əbdan” sərlövhləli məqaləsində açıqlamışdır. XX əsrin əvvəllərində ölkədə baş verən ictimai-siyasi proseslər və bu proseslərin axınında müsəlmanların qarşılıqlı çıxacaq hər hansı maneələri dəf etmək üçün və gedəcəkləri hər hansı bir yolda hansını seçəcəkləri təqdirdə “Bizə hansı elmlər lazımdır?” məqaləsi müəyyən əhəmiyyət kəsb edir. Əlibəy Hüseynzadəyə görə nə həqq və aydın olan din elmdən qorxur, nə də elm din və məshəbə düşməndir. İxtilafın elm və din arasında deyil, özlərini din adamı bilən mollalarla dini elmlərdən xəbərdar olmayan elm və maarif adamları arasındadır. Axund Əbu Turab yazır: “Kişi bilmədiyi elmə düşməni olur, şəxs öz gələcəyini öz düşməninə tərəf dəvət etmək qeyri-məquldur!” (1, № 106, 1906) Buna cavab olaraq Əlibəy Hüseynzadə bütün elmlərin: dini və fənni elmlərin insan üçün vacibliyini açıqlayır və hətta Rəsuli-əkrəmin buyurduğu kəlamı qeyd edir: “Elm oxumaq bütün müsəlman kişi və qadınlarına vacibdir. Beşikdən qəbrə qədər elm öyrən, Çində olsa da, elmi ara” (1, 106, 1906).

Fikirərə aydınlıq gətirmək üçün Mövlana Cəlaləddin Ruminin fəlsəfəsinə müraciət edək: “Zahir elmlər, yəni xarici, maddi aləmi öyrənən elmlər yalnız o zaman əhəmiyyətli olur ki, bədəndən çox qəlbə qulluq edir, ruhdan qida alır, surətdən mənaya keçir” (7, 154).

Qeyd olunan mövzu “Əkinçi” qəzetində də öz yerini almış, Heydəri, Əhsənül Qəvaid, Zaqafqaziyanın Şüxülislami axund Əhməd Hüseynzadə və digərləri tərəfindən müxtəlif, bir-birinə zidd xarakterli fikirlər qəzetin məktubat bölməsində verilmişdir.

Əhsənül-Qəvaidin fikirlərinin məzmununa diqqət yetirdikdə insan təkəkkürünün inkişafında elmin nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu dinin də təsdiq etdiyi və bi təsdiqin “Ağıl o şeydir ki, ona allahın özü də itaət edər” (4, 109) ifadəsində əksini tapdığı aydın görünür. Əhsənül Qəvaid yazır: “İnsan ömrünün ibtidaisindən intəhasına qədər möhtacdır təhsili-üluma. Ütlübül-elmə min əl məhdiləlləhdi (Elmi tələb elə beşikdən qəbrə kimi) (4, 109). “İnsana lazımdır ki, özün və əhlin elmi-din və məəd ilə atəşi-duzəxdən (duzəx – cəhənnəm) saxlasın, həmçinin gerek tərbiyəti-ülum ilə özün və əhlin cəhəlet odundan hifz etsin” (4, 116).

Lakin etiraf etməliyə ki, hər bir elmə sahib olan şəxs ağıl və hikmətə sahib olmur. İbtidaisindən intəhasına qədər elm ilə məşğul olan fərd insaniyyət anlayışından kənar və hətta deyərdim ki, daxilən mənəvi təmizliyə ehtiyacı olur. Bəzən həddindən artıq elmə qapanma onu ətrafında insanlarla ünsiyyətdən təcrid edir və cəmiyyətdə elmdə topladığı fikir və ideyaları öz təkəkkür baxımından qəbul etməyə çalışır.

Bu formada elmə qapanma bəzi hallarda şəxsi məhvə doğru aparır. Məhz bu baxımdan insanın həm fənni elmlərə, həm də dini elmlərə ehtiyacı vardır və hər bir elm cəmiyyət üçün yaşamaq və inkişafına xidmət etməlidir.

“Axund Əbu Turab həzrətləri “Elmi əbdan” başlıqlı məqalədə Əlibəy Hüseynzadə mübahisə xarakterli bu mövzunun qədimliyini qeyd edərək yazır ki, “Bu mübahisəyə müsəlman üləmasından Əbu Əli Sina, Fərabi, İbn Rüşd kibi dahilər girişmişlər...” (1, № 106, 1906). Həqiqətən, Şərq filosoflarının yaradıcılığına müraciət etdikdə, avropalılar tərəfindən Avisenna kimi məşhurlaşan Əbu Əli Hüseyn İbn Sina “İnsan ağılının vəhdəti nəzəriyyəsi”nin yaradıcısı idi. Əbu Nəsr Əl-Fərabi “Etihad qarşısında ağılın prioritetinə əsaslanan sosial utopiya konsepsiyası”nda “İnsan yalnız ağılın sayəsində insan olmuşdur”, “Ancaq ağılın gücü ilə insan elmə, incəsənətə yiyələnir, əxlaq və əməllərində yaxşını pisdən ayıra bilir” kimi fikirlərini əxz edərək bildirir ki, ədalətli bir şəxs olmaq üçün nəzəri müdrikliyə malik olmalı və həmin nəzəri biliyin daşıyıcısı elm və fəlsəfənin sayəsində bir insan kimi fərdiləşməlidir.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi hadisələri “Həyat” da yaşayır və cərəyan edən prosesləri səhifələrində canlandırır. Çarizmin müstəmləkəçilik siyasəti müxtəlif istiqamətlərdə aparılır və bu siyasətdən doğan ruslaşdırma siyasəti də həyata keçirilməyə başlayırdı. Azərbaycanda kəndlilərin torpaqlarının az olmasına baxmayaraq Rusiyadan vaqonlarla buraya gətirilən rus və erməni millətləri yerli əhəlinin torpaqlarında qovulması nəticəsində torpaqla təmin olunur, hətta Azərbaycanın ən münbit torpaqları olan Muğan və Mil düzlərində yerləşdirilirdi. Əlbəttə ki, çarizmin bu köçürmə siyasəti Azərbaycanda baş verən sonrakı proseslərə öz təsirini göstərməyə bilməzdi. Belə ki, əsrin əvvəllərində baş verən iqtisadi böhranla əlaqədar işsizliyin sayının artması fəhlə tətillərinə səbəb olurdu. Sənayedə çalışan və Rusiyadan gəlmiş fəhlələr Rusiyada baş vermiş tətilərdən müəyyən təcrübə toplamış və tətillərdə əsas aparıcı rol onlar oynayırdılar. Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatı geniş vüsət almışdı. Çarizm sakitliyi bərpa etmək üçün millətlər arasında münəqişə yaratmağın zəruri olduğunu hüsb edir və buna nail olur. 1905-1906-cı illərdə ermənilərlə azərbaycanlılar arasında milli qırğın başlayır.

“Həyat” baş vermiş hadisələrlə əlaqədar vəziyyəti “Bundan sonra nə etməli?” məqaləsində belə təsvir edirdi: “Şəhər iki qismə, erməni və müsəlman məhəllələri namilə iki qismə ayrılmış idi. Canını, həyatını təhlükəyə qoymadan nə bir müsəlman erməni məhəlləsinə gedə bilirdi, nə bir erməni bəri tərəfə ayaq basırdı idi. Gecə, ya gündüz kimsə əsgərsiz, mühafizəsiz bir yana hərəkat edəmiyirdi” (1, № 68, 1905).

“Böyük Ermənistan” yaratmaq arzusu erməniləri illər boyu ən mənfur əməllərə əl atmağa sövq etmiş və rusların köməyi ilə bu niyyətlərini həyata keçirməyə çalışmışlar. Əlibəy Hüseynzadə “Nə etməli?” sualına cavab olaraq millətçilik xarakterindən uzaq olmağı, insaniyyət baxımından irəli gələrək humanistik göstərməyi məsləhət görürdü. Əlbəttə ki, illər boyu xalqımızın bu səmimiyyətinə görə XXI əsrin əvvəllərində torpaqlarımızın 20 faizi ermənilər tərəfindən işğal olunmuşdur.

“Erməni vətəndaşlarımıza tövsiyyə və ixtaratımız” məqaləsində nəzəri cəlb edən bir məqam diqqətdən yayınmır: “...erməniləri haqlı, insaniyyətli, bigünah və məsum bir quzu kibi göstərməyə, bizi isə bütün bunun əksi – övsaf ilə tövsif etməyə qeyrət ediyordular, qəzetlərlə, teleqraflarla, ajanslarla Avropanın bir ucundan o biri ucuna, bəlkə ta Amerika və Avstraliyaya qədər o yolda fəryadlar ediyordular” (1, № 21, 1905). Nə qədər tanış səhnə?! Tarix təkrar olunur. Bir əsr sonra, XXI əsrin əvvəllərində də ermənilər eyni siyasəti davam etdirir və törətdikləri vəhşiliklərdən sonra dünya “səhnəsində” özlərini “bir quzu kibi” təqdim edirdilər. Əlibəy çox gözəl bir ifadə verərək bildirirdi ki, ermənilər öz mənfur əməllərini söz tufanı içində boğurdular.

Hadisələrin gedişatında ermənilərin “Mşak” qəzetəsi Azərbaycanın qabaqcıl ziyalılarından olan, Bakı şəhər dumasının üzvü Fərrux bəy və Əhməd bəy Ağaoğlunun Qarabağa qarışıqlıq, nifaq salmaq üçün yollandıqları haqda yanlış məlumat vermişdi. Əlibəy göstərdi ki, Fərrux bəy və Əhməd bəy həmin məqamda Bakını tərk etməmiş, tərəfləri barışdırmaq üçün çıxışlar, məqalələr

mövqelərini bildirmişlər və əgər getmişlərsə, öz vətənləri Qarabağa getmişlər. Məqalədə digər xarakterik cəhət özünü büruzə verir ki, bu da emənillərin türk dünyasının ittihadından, xalqın qəflət yuxusundan ayılıb maarif və mədəniyyətə doğru yol açmalarından qorxmaları idi.

Tarix boyu millətimizin başına gələn bəlaları çox zaman başqalarında axtarır, daxilimizdə olan səbəbləri görmür və görmək istəmirik. Nəcəf bəy Vəzirovun yaratdığı Əşrəf bəy obrazının dili ilə desək, "Bu saat yer üzündə nə qədər müsəlman var, cəmənlə zəlalətdədir... Səbəb? Ehkəmi-şəriət bilmərrə yaddan çıxıb... Elm yox, tərbiyə yox, ədəb yox... Tamaşa edin, divanxanalar qapısında qoyun sürüsü kimi boyun-boyuna büzülüb yığılan kimdir? Müsəlman! Bir-birinin canına-malına düşmənlər kimdir? Müsəlman! Sərgərdan, əli qoynunda neyləyim deyən kimdir? Ah? Yazıq, bədbəxt, biçarə müsəlman!.. (3, 85).

Yuxarıda qeyd olunan fikirlər Azərbaycanın möhtəşəm ziyalı Əhməd bəy Ağaoğlunun H.Zərdabinin dəfnində söylədiyi nitqində ifadə olunur. Bu fikirlər bəlkə də nəsil-nəsil insanların öz əcdadlarına verdiyi sualdan irəli gəlir və hardasa biz, bu günkü nəslin nümayəndələri də bu məsuliyyəti öz üzərimizdə hiss edəcəyik. "Ey ali ruh! Şimdi sən gedirsən ata-babalarımızın, əcdadlarımızın hüsuruna! Onlara bizdən salam yetirib də bizim bu şikayətimizi de: Ey əcdad, ey babalar! Bizə nə gün qoydunuz?! Bizə nə növ irs qoydunuz, getdiniz?! Stanlarımız xərəbə, vilayətlərimiz viranə! Günü-gündən tənəzzül edib, günü-gündən puç və zay olmaqdayız! Əlan işimiz, sənətimiz oğurtuq, quldurtuq, bir-birinin canına, malına, irzi-namusuna qəsd etmək imiş! Ey kaş nə biz olaydıq, nə böylə irs" (8, 97).

Azərbaycan ictimai fikri mətbuat tarixində əhəmiyyətli yer tutan "Həyat" qəzeti materiallarının araşdırılmasından aydın olur ki, burada çıxış edən müəlliflər yalnız dövrün problem, fakt və hadisələrini təsvir etmir, həm də gerçəkliyə analitik münasibət bildirir, onun islah olunması və dəyişdirilməsinə çalışırdılar. Milli-mədəni dəyərlər, ictimai-siyasi yeniliklər və s. dair aydın, obrazlı və elmi obyektivlik əsasında yazılan publisistik materiallar belə bir fikri birmənalı şəkildə söyləməyə əsas verir ki, "Həyat" qəzeti XX əsrin əvvəllərini tam mənzərəsi ilə əks etdirən mətbuat orqanı, dövrünü ictimai düşüncə salnaməsidir.

ƏDƏBİYYAT

1. "Həyat" qəzeti. 1905 – 1906-cı illər.
2. Peyğəmbər (s) və Əhli-Beyt (ə) gülüstanından bir dəstə gül. 2005.
3. "Əkinçi" 1875-1877. (Tam mətni). Bakı, Azərəşr. 1979. 463 səh.
4. Vəliyev Ş.Q. Füyuzat ədəbi məktəbi. Bakı. "Elm" nəşriyyatı. 1999. 443 səh.
5. Hüseynzadə Ə. Türklər kimdir və kimlərdən ibarətdir. Tərtib edən, transliterasiyası Ofelya Bayramlı. Bakı. "Mütərcim". 1997. 292 səh.
6. Rüstəmov Y. Mövlana Cəlaləddin Ruminin sufilik fəlsəfəsi. Təkrar nəşr. Bakı. "Nurlan" Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi. 2006. 240 səh.
7. Hənifə xanım Məlikova-Abayevanın xatirələri. Bakı. 2005.
8. Məmmədov İ.M., Məmmədov Ç.İ. Siyasi tarix. XX əsr. Bakı. "Çıraq" nəşriyyatı. 2006. 352 səh.

Açar sözlər: Ə.Hüseynzadə, "Həyat" qəzeti, türklər kimdir, hikməti-təbii, hikməti-ilahi, Axund Əbu Turab.

Ключевые слова: А.Гусейнзаде, газета «Хаят», кто такие турки, природная мудрость, божественный, Ахунд Абу Тураб.

Key words: A.Huseinzadeh, "Hayat" newspaper, who are the Turks, natural wisdom, natural divine, Akhund Abu Turab.

Газета «Хаят» как летопись общественной мысли своего времени

РЕЗЮМЕ

В научно-исследовательской работе проведены научные исследования, связанные с деятельностью газеты «Хаят», опубликованной в начале XX века. Публицистические отражения общественно-политических процессов в период печати газеты нашли место на страницах газеты. Это создает возможность обоснования мнений в необходимыми фактами. Армянский – мусульманский конфликт, возникший в начале XX века являются кровавыми страницами нашей истории. Решению вопросов в связи с этим газета «Хаят» уделял большое внимание и печатал публицистические статьи отражающие мнения творческих лиц того времени.

"Hayat" newspaper is a public thought chronicle of its period

SUMMARY

Scientific researches were carried out related to the activity of "Hayat" newspaper published in early 20th century in the scientific research work. Publicist reflection of the public and political processes occurred in the period of newspaper publication have been issued on the pages of the newspaper that, this allows to base thoughts with necessary facts. Armenian and Muslim conflict happened in early 20th century is one of the bloody pages of our history that, "Hayat" newspaper gave much importance to the settlement of the issue on this and published publicist writings in which the thoughts of creative persons of its period have been reflected.

Rəyçi: prof. Vəliyev Şamil Qiyas oğlu